

Sertificēta eksperta atzinums dabas parka „Piejūra” dabas aizsardzības plāna sagatavošanai

1. Vispārīga informācija

Atzinums sniegts par sugu grupu „Zivis”, tas sagatavots projekta Nr. DAP 2018/4-AK “Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas parkam „Piejūra”” ietvaros. Atzinumu sagatavojis sertificēts sugu un biotopu eksperts Kaspars Abersons (sertifikāta Nr. 055, derīgs līdz 10.03.2019., apliecina, ka eksperts ir tiesīgs sniegt atzinumus par sugu grupu „Zivis”), atzinumam ir četras lapas.

Atzinuma sniegšanas mērķis ir novērtēt dabas parka teritorijā ietilpstošo ūdeņu nozīmi aizsargājamo zivju sugu aizsardzības nodrošināšanā un sagatavot priekšlikumus apsaimniekošanas pasākumiem šo sugu stāvokļa uzlabošanai.

Visi šajā atzinumā apskatītie ūdeņi ietilpst īpaši aizsargājamā dabas teritorijā – dabas parkā „Piejūra”, taču vairākām ūdenstecēm dabas parka teritorijā ietilpst tikai neliela to lejtecē daļa. Plašāka informācija par ūdenstilpes vai ūdensteces statusu sniegta tās aprakstā.

Aizsargājamo un citu biotopu identificēšana un to kvalitātes vērtēšana neietilpst atzinuma sagatavotāja kompetencē, attiecīgi informācija par biotopu un citu grupu aizsargājamo sugu stāvokli šajā atzinumā nav iekļauta.

2. Datu avoti

Atzinuma sagatavošanas ietvaros veikta zivju uzskaitē Garezeros. Zivju uzskaitē veikta 2018. gada 26. jūlijā, izmantojot zivju uzskaites vadiņu (acs izmērs āmī 5 mm, garums 10 m). Uzskaites veikšanas laikā meteoroloģiskie un citi apstākļi bija piemēroti zivju uzskaites veikšanai, un tās rezultātus būtiski neietekmēja. Citās dabas parka „Piejūra” teritorijā ietilpstošajās ūdenstilpēs un ūdenstecēs zivju uzskaitē netika veikta, to zivju faunas apraksta sagatavošanai izmantoti iepriekš veikto uzskaišu rezultāti un cita pieejamā informācija.

3. Dabas parkā ietilpstošie ūdeņi, to nozīme zivju sugu aizsardzībā un iespējamie aizsardzības pasākumi

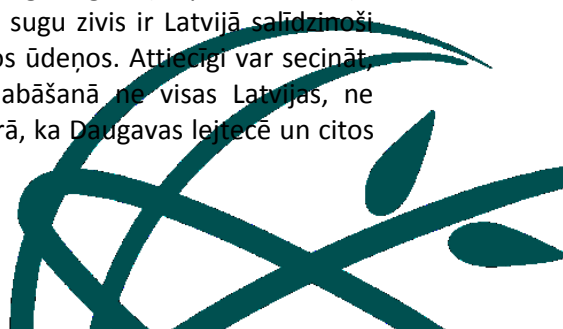
Nozīmīgākās dabas parka teritorijā ietilpstošās ūdenstilpes un ūdensteces ir Mīlestības saliņas iekšējās akvatorijas, Gaujas lejtece, Garezeri un Ummja ezers, kā arī Lilaste un Inčupe. Dabas parkā ietilpst arī citi ūdeņi (Eimura kanāla lejtece, Bazūnurga (Bazinurga), vairākas applūdušas teritorijas Gaujas un Daugavas lejteces tuvumā u.c.), taču šo ūdeņu zivju fauna ir trūcīga un aizsargājamo sugu zivis šajos ūdeņos nav sastopamas vai arī sastopamas epizodiski un nelielā daudzumā, galvenokārt ienākot no citiem ūdeņiem.

Mīlestības saliņas iekšējās akvatorijas

Mīlestības saliņai ir trīs iekšējās akvatorijas. Visas šīs akvatorijas un kanāli, kas tās savieno savstarpēji vai ar apkārtējiem ūdeņiem atrodas dabas parka „Piejūra” dabas lieguma zonā. Mīlestības saliņu ieskauj Daugava, Bulļupe un Loču kanāls. Tā atrodas arī Rīgas brīvostas teritorijā, taču ostas saimnieciskās aktivitātes Mīlestības saliņu tiešā veidā neskar.

Zivju uzskaitē Mīlestības saliņā un ar tām saistītajos kanālos ir veikta 2014. gada 19. septembrī. Uzskaitē konstatētas 12 sugu zivis. Divas (akmeņgrauzis *Cobitis taenia* un spidiļķis *Rhodeus amarus*) no konstatētajām sugām ir iekļautas Eiropas Padomes 1992. gada 21. maija Direktīvā 92/43/EEK par dabisko biotopu, savvaļas faunas un floras aizsardzību (turpmāk – Direktīva 92/43/EEK). Vēl divas no Mīlestības saliņā konstatētajām zivju sugām ir iekļautas citos ar sugu aizsardzību saistītajos normatīvajos aktos – ausleja *Leucaspis delineatus* ir iekļauta 1979. gada Bernes konvencijā par Eiropas dzīvās dabas un dabisko dzīvotņu aizsardzību (turpmāk – Bernes konvencija), savukārt zutis *Anguilla anguilla* – 1973. gada Vašingtonas konvencijā par starptautisko tirdzniecību ar apdraudētajām savvaļas dzīvnieku un augu sugām (turpmāk – CITES).

Visas uzskaitītās Mīlestības saliņā konstatētās aizsargājamo sugu zivis ir Latvijā salīdzinoši plaši izplatītas, tās ir sastopamas arī Mīlestības saliņu ieskaujošajos ūdeņos. Attiecīgi var secināt, ka Mīlestības saliņai nav vērā ņemamas nozīmes šo sugu saglabāšanā ne visas Latvijas, ne Daugavas un Lielupes sateces baseinu mērogā. Tomēr ir jāņem vērā, ka Daugavas lejtece un citos

Mīlestības saliņas tuvumā esošajos ūdeņos Rīgas brīvdabas attīstības gaitā ir būtiski samazināta dabiskā litorāla platība. Attiecīgi Mīlestības saliņas iekšējās akvatorijas var uzskatīt par lokālā mērogā nozīmīgu akmeņgraužiem un citām aizsargājamām zivju sugām piemērotu dzīvotni.

Nelielā daudzumā Mīlestības saliņas ūdeņos var būt sastopamas arī pīkstes *Misgurnus fossilis* un ir iespējama arī atsevišķu kazes *Pelecus cultratus* (abas sugas iekļautas Direktīvā 92/43/EEK) vai citu aizsargājamo zivju sugu īpatņu ienākšana. Taču tai var būt tikai gadījuma raksturs un Mīlestības saliņai nav vērā ņemamas nozīmes šo sugu aizsardzībā ne plašākā, ne arī lokālā mērogā.

Pašlaik saimnieciskā darbība Mīlestības saliņas iekšējās akvatorijās netiek veikta un tās uzsākšana arī nav vēlama. Nākotnē nelabvēlīgu ietekmi var atstāt akvatoriju un ar tām savienoto kanālu piesērēšana un aizaugšana. Pašlaik no zivju sugu aizsardzības viedokļa īpašu apsaimniekošanas pasākumu veikšana Mīlestības saliņas iekšējās akvatorijās nav nepieciešama, taču nākotnē var būt vēlama piesērējuma un aizauguma pakāpes samazināšana.

Gaujas lejtece

Gauja ir viena no lielākajām Latvijas ūdenstecēm, tās garums ir aptuveni 450 km, bet sateces baseina platība – nepilni 10 000 km². Dabas parkā „Piejūra” teritorijā ietilpst aptuveni 1,7 km gara Gaujas lejteces daļa, kas atrodas dabas parka zonā. Vēl aptuveni 800 m garumā Gaujas lejtece tās kreisā krasta tuvumā robežojas ar dabas lieguma zonu. Pirms ietecēšanas dabas parka teritorijā Gauja plūst cauri Carnikavas pilsētai, kur atsevišķās vietās ir veikta krasta nostiprināšana vai pretplūdu būvju izbūve, taču kopumā antropogēno pārveidojumu ietekme uz zivju dzīvotņu daudzveidību Carnikavas teritorijā esošajā Gaujas daļā ir salīdzinoši neliela.

Gaujas zivju fauna ir ļoti daudzveidīga, kopējais šeit sastopamo zivju sugu skaits pārsniedz 40, Gaujā var būt sastopamas gandrīz visas Latvijā konstatētās saldūdens un ceļotājzivju sugas, tās lejtecē iespējama arī atsevišķu plekstu *Platycthyus flesus* un citu jūrai raksturīgo sugu zivju ienākšana. Visas no Gaujā konstatētajām sugām var būt sastopamas arī dabas parka teritorijā ietilpstošajā tās lejteces daļā.

Gaujas lejtecē sastopamās zivis var iedalīt divās daļās. Vienā daļā var iekļaut rezidentās sugas (galvenokārt nelielas saldūdens zivis un nēģu kāpuri), par kuru sastopamību dabas parka teritorijā var spriest galvenokārt pēc Gaujas lejtecē veiktajām zivju uzskaitēm. Otrā grupā ietilpst migrējošās sugas (galvenokārt ceļotājzivis un potadromās sugas) uz kuru sastopamību dabas parka teritorijā norāda zivju uzskaites rezultāti tālāk no dabas parka teritorijas esošajā Gaujas daļā vai tās sateces baseinā.

Nozīmīgākās Gaujas lejtecē konstatētās rezidentās aizsargājamās sugas ir akmeņgrauži un spidiļķi, kā arī nēģu (galvenokārt upes nēģa *Lampetra fluviatilis*, bet iespējams, arī strauta nēģa *L. planeri*) kāpuri. Iespējams, ka nelielā daudzumā dabas parka teritorijā ir sastopamas arī salates *Leuciscus aspius*, platgalves *Cottus gobio*, pīkstes un citas Direktīvā 92/43/EEK iekļautu sugu zivis, kuras Gaujā konstatētas tālāk no grīvas veiktajās uzskaitēs. Visas dabas parka teritorijā sastopamās rezidentās aizsargājamās zivju un nēģu sugas ir plaši izplatītas arī pārējā Gaujas lejteces daļā un dabas parkam nav vērā ņemamas nozīmes šo sugu aizsardzībā ne Latvijas, ne arī Gaujas sateces baseina vai lokālā mērogā.

Dabas parka teritoriju migrāciju laikā regulāri šķērso laši *Salmo salar* un upes nēģi, kas iekļauti Direktīvas 92/43/EEK, kā arī taimiņi *Salmo trutta*, kas iekļauti MK 14.11.2000. noteikumos Nr. 396 „Noteikumi par īpaši aizsargājamo sugu un ierobežoti izmantojamo īpaši aizsargājamo sugu sarakstu” (turpmāk – MK 14.11.2000. noteikumi Nr. 396). Cauri Gaujas lejtecei norisinās arī zušu migrācija. Iespējams, ka epizodiski un nelielā daudzumā Gaujas lejtecē ienāk arī kazes vai sīgas *Coregonus sp.*, par kuru populācijām un stāvokli Latvijas ūdeņos ir zināms ļoti maz.

Visām migrējošajām zivīm Gaujas lejtece ir nozīmīga galvenokārt kā to migrācijas ceļš. Brīva pārvietošanās starp nārsta un barošanās vietām ir viens no nozīmīgākajiem priekšnosacījumiem ceļotājzivju populāciju pastāvēšanai. Migrāciju ierobežošana var atstāt visa sateces baseina mērogā jūtamā ietekmi uz lašu, taimiņu un upes nēģu dabisko atražošanos. Ņemot vērā Gaujas baseina lielo platību, šī ietekme izpaudīsies arī visas valsts mērogā. Gaujas grīvā, atšķirībā no citām

upēm, nav izveidota osta, un arī cita veida cilvēka darbības ietekme ir nenozīmīga. Attiecīgi pašlaik zivju migrāciju Gaujas lejtecē nosaka galvenokārt sezona, ūdens līmenis upē, ūdens temperatūra un citi dabiski faktori, taču ietekmi var atstāt arī cilvēka izraisīta ūdens kvalitātes samazināšanās. Nozīmīgākais antropogēnās ietekmes veids ir specializētā upes nēģa zveja, kas daļēji tiek veikta arī dabas parka teritorijā.

Gan ūdens kvalitāti, gan zveju regulē speciāli normatīvie akti un īpašu nosacījumu iekļaušana dabas aizsardzības plānā nav nepieciešama. Pašlaik nav nepieciešams veikt arī Gaujas grīvas tīrīšanu un padziļināšanu vai citus pasākumus ceļotājzivju migrācijas iespēju uzlabošanai.

Garezeri un Ummja ezers

Garezeri un Ummja ezers atrodas dabas parka „Piejūra” dabas lieguma zonā. Ne 2018. gadā, ne iepriekš veiktajās zivju uzskaitēs Direktīvā 92/43/EEK iekļautu aizsargājamo sugu zivis Garezeros un Ummja ezerā netika konstatētas. 2001. gadā veiktajā uzskaitē Ummja ezerā konstatētas auslejas, kas iekļautas 1979. gada Bernes konvencijā, iespējams, ka tās ir sastopamas arī Garezeros.

Šiem ezeriem nav vērā ņemamas nozīmes zivju sugu aizsardzības nodrošināšanā. No zivju sugu aizsardzības viedokļa nekādi apsaimniekošanas pasākumi šīm ūdenstilpēm nav nepieciešami.

Lilaste

Lilaste ir nepilnus divus kilometrus gara ūdenstece, kas savieno Rīgas jūras līci ar Lilastes ezeru, Dūņezeru un šajos ezeros ietekošajām ūdenstecēm. Dabas parka teritorijā ietilpst vai ar to robežojas aptuveni 800 m gara Lilastes lejtece pirms ietekas Rīgas jūras līcī. Netālu no Lilastes ezera Lilasti šķērso autoceļš A1 un Dzelzceļa līnija. Tomēr apbūves intensitāte upes tuvumā un kopējā antropogēno pārveidojumu ietekme uz zivju dzīvotņu daudzveidību Lilastē ir salīdzinoši neliela.

Lilastē augšup pa straumi no dabas parka teritorijas tiek veikts zušu migrācijas monitorings, bet Lilastes ezerā – ikgadēja zušu uzskaitē. Līdztekus zušiem šajā monitoringā un uzskaitēs konstatētas vairāk nekā 20 citu sugu zivis. Piecas no šīm sugām (upes nēģis, lasis, pīkste, akmeņgrauzis un spidiļķis) ir iekļautas Direktīvā 92/43/EEK, bet vēl divas sugas (taimiņš un ausleja), kā arī zutis – citos sugu aizsardzības normatīvajos aktos. Visu uzskaitīto sugu zivis var būt sastopamas arī dabas parka teritorijā ietilpstošajā Lilastes daļā.

Līdzīgi kā Gaujā, arī Lilastē konstatētās sugas var iedalīt divās daļās, t.i., saldūdens un ceļotājzivīs. Domājams, ka Lilastē sastopamo aizsargājamo saldūdens zivju populācija ir lielā mērā saistīta ar Lilastes ezeru un Dūņezeru. Šo sugu stāvoklis dabas parka teritorijā ir atkarīgs galvenokārt no norisēm citos ūdeņos un dabas parka teritorijā esošajai Lilastes daļai nav vērā ņemamas nozīmes to aizsardzībā ne plašākā, ne lokālā mērogā.

Lilastē konstatēti gan zuši, gan arī laši, taimiņi un upes nēģi, visām šīm sugām Lilastes kanāls dabas parka teritorijā ir nozīmīgs galvenokārt kā migrācijas ceļš. Zuši uzturas galvenokārt Lilastes ezerā un Dūņezerā, kur norisinās to barošanās un nobriešana nārsta migrācijai uz Atlantijas okeānu. Domājams, ka upes nēģi, taimiņi un, iespējams, arī laši nārsto ūdenstecēs, kas ietek Lilastes ezerā vai Dūņezerā, taču to nārsta vietas nav precīzi identificētas. Lai arī šo sugu nārsta vietu potenciālā produktivitāte nav novērtēta, ūdensteču nelielais izmērs un citi faktori ļauj pieņemt, ka tā ir salīdzinoši neliela. Ceļotājzivju migrācijas ierobežošana var atstāt Lilastes sateces baseina mērogā jūtamu ietekmi uz lašu, taimiņu un upes nēģu dabisko atražošanu. Tomēr, salīdzinoši nelielā dabiskās atražošanās potenciāla dēļ, plašākā mērogā jūtama ietekme nav sagaidāma.

Zivju migrācijas iespējas ierobežojošas būves Lilastē nav izveidotas. Pašlaik zivju migrāciju Lilastē nosaka galvenokārt sezona, ūdens līmenis upē, ūdens temperatūra un citi dabiski faktori. Nākotnē vērā ņemamu ietekmi var atstāt arī cilvēka izraisīta ūdens kvalitātes samazināšanās, kas potenciāli saistīta galvenokārt ar norisēm ārpus dabas parka teritorijas.

Šobrīd dabas parka teritorijā īpaši pasākumi zivju migrācijas iespēju uzlabošanai nav nepieciešami, taču būtiska ūdensteces aizsērējuma vai aizaugšanas gadījumā var būt nepieciešami lokāli neliela apjoma gultnes attīrīšanas darbi.

Inčupe

Inčupe ir aptuveni 12 km gara ūdenstece, tās sateces baseina platība ir aptuveni 33 km². Dabas parka teritorijā ietilpst vai ar to robežojas tikai aptuveni 250 m gara Inčupes lejteces daļa. Inčupes izteka, augštece un vidustece atrodas maz apdzīvotā un mežiem klātā apvidū. Tās lejtece tek gar Pabažiem, taču tiešā upes tuvumā apbūves intensitāte ir salīdzinoši neliela. Inčupi šķērso autoceļš A1, Zemitānu – Skultes dzelzceļa līnija un Pabažos arī Rīgas iela.

2011 un 2016. gadā Zemitānu – Skultes dzelzceļa līnijas tuvumā un autoceļa A1 veiktajās zivju uzskaitēs Inčupē konstatēta viena Direktīvā 92/43/EEK iekļauta suga (upes nēģis), kā arī taimiņi un auslejas, kas iekļauti citos sugu aizsardzības normatīvajos aktos. Līdzīgi kā Gauja un Lilaste, arī Inčupe no zivju sugu aizsardzības viedokļa ir nozīmīga galvenokārt kā ceļotājzivju migrācijas ceļš. Arī šajā ūdenstecē potenciāli nozīmīgākie aizsargājamās sugas ietekmējošie faktori ir mehāniski migrācijas šķēršļi un ūdens kvalitātes pazemināšanās. Būtiski migrācijas šķēršļi dabas parka teritorijā pašlaik nav konstatēti, savukārt ūdens kvalitāte ir atkarīga galvenokārt no norisēm ārpus dabas parka esošajā Inčupes sateces baseina daļā. Attiecīgi tūlītēju apsaimniekošanas pasākumu īstenošana nav nepieciešama, taču perspektīvā var būt vajadzīga bebru aizsprostu, kā arī cilvēka radītu vai citu šķēršļu likvidēšana.

4. Zivju faunas aizsardzībai nepieciešamie pasākumi

Nemot vērā iepriekš apkopoto informāciju par nozīmīgākajām dabas parka „Piejūra” ūdenstilpēm un ūdenstecēm, var secināt, ka dabas parkā ietilpstošos ūdeņus no zivju sugu aizsardzības viedokļa var iedalīt trīs daļās.

Vienā daļā var apvienot Ummja ezeru, Garezerus un vairākas citas nelielas dabas parka teritorijā ietilpstošas ūdenstece. Šajos ūdeņos Direktīvā 92/43/EEK iekļauto sugu zivis nav sastopamas, vai arī sastopamas reti un nelielā daudzumā. Šiem ūdeņiem nav vērā ņemamas nozīmes aizsargājamo zivju sugu saglabāšanā, un no zivju sugu aizsardzības viedokļa īpašu apsaimniekošanas vai monitoringa pasākumu īstenošana tajos nav nepieciešama.

Atsevišķi nepieciešams izdalīt Mīlestības saliņas iekšējās akvatorijas. Šeit konstatētās aizsargājamo sugu zivis ir Latvijā plaši izplatītas un maz apdraudētas. Taču šīs akvatorijas ir nozīmīga atradne lokālā mērogā, tāpēc tās ir vēlama saglabāt. Pašlaik īpašu apsaimniekošanas vai monitoringa pasākumu īstenošana nav nepieciešama, taču perspektīvā var būt vajadzīga piesērējuma un ūdensaugu izvākšana un šo pasākumu ietekmes monitorings.

Trešajā daļā var apvienot Gauju, Lilasti un Inčupi. Visām minētajām ūdenstecēm dabas parka teritorijā atrodas tikai neliela to lejteces daļa. Lai arī šeit ir sastopamas vairākas aizsargājamās saldūdens zivju sugas, to populācijas stāvokli nosaka galvenokārt norises un dzīvotņu stāvoklis ārpus dabas parka „Piejūra” esošajā šo ūdensteču sateces baseina daļā. Īpašu saldūdens zivju aizsardzības vai monitoringa pasākumu īstenošana šajās ūdenstecēs nav nepieciešama. Daudz lielāka nozīme ir ceļotājzivju migrācijai, kas norisinās visās trijās ūdenstecēs. Īpaši liela nozīme ir Gaujai, kuras baseins ir nozīmīga upes nēģu, lašu un taimiņu dabiskās atražošanās vieta. Ceļotājzivju migrāciju var ietekmēt vairāki faktori – antropogēni radīti vai dabīgi šķēršļi, būtiska aizsērēšana u.c. Pašlaik ceļotājzivju migrāciju potenciāli būtiski ietekmējoši šķēršļi šajās ūdenstecēs dabas parka teritorijā vai tās tiešā tuvumā nav konstatēti un to ietekmes mazināšana nav nepieciešama. Tomēr nākotnē šādu šķēršļu likvidēšana var būt nozīmīgs faktors ceļotājzivju migrācijas iespēju saglabāšanai, attiecīgi dabas aizsardzības plānā ir lietderīgi paredzēt minēto ūdensteču lejteču regulāru apsekošanu un, nepieciešamības gadījumā, arī šķēršļu izvākšanu. Ceļotājzivju monitorings jau tiek veikts augšup pa straumi no dabas parka teritorijas esošajā Gaujas u.c. ūdensteču sateces baseina daļā. Tā uzsākšana dabas parka teritorijā nav lietderīga.

Ietekmi uz ceļotājzivīm var atstāt arī ūdens kvalitātes pazemināšanās, kā arī zveja un maluzveja. Taču gan ūdens kvalitātes nodrošināšanu, gan zivju ieguvu reglamentē speciāli normatīvie akti, kuru izpildi valsts līmenī kontrolē vairākas institūcijas. Īpašu ar ūdens kvalitātes nodrošināšanu un zivju ieguvu saistītu prasību noteikšana dabas aizsardzības plānā nav lietderīga.

31.01.2019.

Kaspars Abersons

